

**ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBURNING HAYOTI VA IJODI.
“BOBURNOMA” ASARINING MAZMUNI**

*Andijon davlat pedagogika instituti
Ijtimoiy fanlar kafedrası o'qituvchisi*

Karimov Xasanjon

*Tabiiy fanlar fakulteti Biologiya yo'nalishi
101-guruh talabasi*

Abduxoligova Muxlisaxon

Annotatsiya: Mazkur tezisdá Zahiriddin Muhammad Bobur hayoti va ijodi, uning boy merosi, ayniqsa, "Boburnoma" asarining tarixiy va adabiy ahamiyati haqida batafsil ma'lumotlar keltirilgan. Bobur hayoti davomida yaratgan asarlarining madaniy va ilmiy meros sifatidagi o'rni yoritilgan.

Kalit so'zlar: Zahiriddin Muhammad Bobur, “Boburnoma”, she'riyat, faoliyat, ijod.

Аннотация. В данной работе представлена подробная информация о жизни и творчестве Захириддина Мухаммада Бабурá, его богатом наследии и особенно историческом и литературном значении "Бабурнаме". Освещено культурное и научное значение работ Бабурá.

Ключевые слова: Захириддин Мухаммад Бабур, “Бабурнама”, поэзия, деятельность, творчество

Annotation. This study provides detailed information about the life and works of Zahiriddin Muhammad Babur, his rich heritage, and especially the historical and literary significance of the "Baburnama". The cultural and scientific contributions of Babur's works are highlighted.

Keywords: Zahiriddin Muhammad Babur, “Baburnama”, poetry, activities, creativity

Zahiriddin Muhammad Bobur Andijon (1483 y.14 fevral) da tug'ilgan. Amir Temurning beshinchi avlodi, Farg'ona hukmdori Umarshayxning farzandi. Bobur 12 yoshda (1494) taxtga chiqdi. Zahiriddin Muhammad Bobur XV asr oxiri va XVI asr boshlarida yashagan, o'z davrining eng yorqin arbobláridan biri hisoblanadi. U buyuk davlat arbobi, iste'dodli sarkarda, mahoratli shoir va yetuk tarixchi sifatida jahon ilm-fan va adabiy merosiga katta hissa qo'shgan. Bobur Farg'ona vodiysining yuragi bo'lmish Andijonda tug'ilgan bo'lib, Temuriylar sulolasining so'nggi yirik vakillaridan biridir. Uning hayoti davomida sodir bo'lgan ko'plab siyosiy va harbiy qiyinchiliklar, o'z vaqtida uning hayoti va ijodini shakllantirishga katta ta'sir ko'rsatdi.

Boburning bolaligi va siyosiy faoliyati.

Bobur yoshligidan buyuk ishlarni orzu qilgan. U 12 yoshida Farg‘ona taxtiga o‘tirgan, ammo mintaqada hukmronlik uchun bo‘lgan qizg‘in kurashlar uning siyosiy faoliyatini qiyinlashtirgan. Yosh hukmdor sifatida u bir necha marta o‘z vatanini tark etishga majbur bo‘ldi. Boburning maqsadi nafaqat o‘z davlatini mustahkamlash, balki ilm-fan va madaniyatni rivojlantirish edi. U o‘zining siyosiy qarashlarida adolat va tinchlikni muhim o‘rin tutgan. Zahiriddin Muhammad Bobur nafaqat buyuk sarkarda va davlat arbobi, balki o‘z davrining iste‘dodli adibi, she‘riyat va ilm-fanga katta hissa qo‘shgan shaxsdir. Uning ijodi o‘zbek adabiyoti tarixida alohida o‘rin tutadi. Boburning ijodi haqida batafsil ma‘lumot berib o‘tamiz:

Zahiriddin Muhammad Boburning adabiy qobiliyati:

Bobur turkiy va fors tillarida ijod qilgan. U she‘riyatda yuqori mahorat ko‘rsatib, lirik g‘azallar, ruboiylar, masnaviylar va boshqa janrlarda ijod qilgan. Uning she‘rlari chuqur mazmun, samimiylik va sodda, ta‘sirchan uslub bilan ajralib turadi.

Boburning she‘riyati:

Bobur lirika janrida yorqin iste‘dod ko‘rsatgan. Uning she‘rlari asosan g‘azallar va ruboiylardan iborat bo‘lib, ular ichki kechinmalar, inson hayoti, sevgi, tabiat go‘zalligi va hayotning o‘tkinchiligini aks ettiradi. Zahiriddin Muhammad Bobur she‘rlarida hayot va o‘lim, dunyoning o‘tkinchiligini chuqur aks ettirgan. Bobur o‘z she‘rlarini devon shaklida to‘plagan. Uning turkiy tilda yozilgan she‘riyati, ayniqsa, o‘zbek adabiyoti taraqqiyotiga katta hissa qo‘shgan.

"Mubayyin": Ushbu asar diniy mavzuda yozilgan bo‘lib, unda Islom aqidalari va shariat masalalari yoritilgan. Bobur fors tilida ham she‘rlar yozgan, bu uning ko‘p tilli adabiy iste‘dodidan dalolat beradi.

Chig‘atoy tili rivojiga hissa: Boburning turkiy tilda yozgan asarlari, ayniqsa, she‘rlari va “Boburnoma”si chig‘atoy tilining adabiy til sifatida rivojlanishida katta rol o‘ynadi. Boburning uslubi sodda, samimiy va chuqur mazmunli bo‘lib, unda she‘riyatning lirikaligi va badiiy tasvir vositalari yorqin namoyon bo‘ladi. Bobur she‘rlarida tabiat go‘zalligi, gul va o‘simliklarning tasviri alohida o‘rin tutadi. U Hindiston va o‘z yurti tabiatini sevgi bilan ta‘riflagan.

Bobur nafaqat shoir, balki ilm-fan, san‘at va madaniyat sohalariga ham katta e‘tibor qaratgan. U o‘z davrining mashhur olimlari, shoirlari bilan muloqotda bo‘lgan, o‘z atrofida ilm-ma‘rifat ahli to‘plagan. Bobur geografiya, botanika va tarixga oid ma‘lumotlarni “Boburnoma”da yoritib, ilmiy qiziqishini namoyon etgan.

Boburning ijodi o‘z davrida nafaqat O‘rta Osiyo, balki Hindiston, Eron va boshqa mintaqalarda ham mashhur bo‘lgan. Uning she‘rlari va asarlari turli xalqlar adabiyoti va madaniyatiga ta‘sir ko‘rsatgan. Bugungi kunda ham Boburning ijodi o‘zbek adabiyotining durdonasi sifatida e‘zozlanadi.

“Boburnoma” - dunyo madaniy merosida o‘chmas iz qoldirgan, Sharq va G‘arb ilm-fani tomonidan yuksak baholangan tarixiy-memuar asar. Quyida bu asar haqida

batafsil ma'lumot beraman: "Boburnoma"ni Zahiriddin Muhammad Bobur 1525-yilda Hindistonning Agrasida yozishni boshlagan. Asar uning Hindistonni zabt etib, temuriylar sulolasini tiklaganidan keyingi davrda yozilgan bo'lib, unda o'zining shaxsiy hayoti va siyosiy faoliyatini bayon etgan. "Boburnoma" nafaqat tarixiy voqealar haqida, balki geografik, madaniy, ijtimoiy va shaxsiy hayot haqida keng ma'lumot beruvchi asar hisoblanadi. Undagi asosiy mavzular: Bobur shaxsiyati va tarjimai holi, Bobur o'zining bolaligi, oila a'zolari, taxt uchun kurashlari va muvaffaqiyatlari haqida samimiy tarzda yozadi.

Geografik tavsiflar: O'sha davrdagi Farg'ona vodiysi, Samarqand, Hindiston va boshqa hududlarning iqlimi, tabiati, aholisining turmush tarzi haqida batafsil yozgan.

Hindistonning o'ziga xosligi: Hindistonga xos o'simliklar, hayvonlar, iqlim, odatlar va xalqning diniy qarashlari haqida qiziqarli ma'lumotlar keltirgan.

Madaniyat va san'at: Asarda o'z davridagi san'at, she'riyat, adabiyot ham yoritilgan. Bobur she'riyatga va ilm-fanga katta e'tibor qaratgan. "Boburnoma" chig'atoy tilida (o'rta asr o'zbek adabiy tili) yozilgan. Bu til o'z davrida turkiy xalqlarning asosiy yozma adabiy tili bo'lgan. Bobur bu tilda beqiyos mahorat bilan yozgan, uning asari o'sha davrdagi turkiy til boyligini aks ettiradi.

Bobur "Boburnoma"ni 1530-yilda, ya'ni vafotidan bir oz oldin yozib tugatgan. Asar Bobur Hindiston taxtida bo'lgan so'nggi yillarida yakunlangan. 1857-yil: Nizomiddin Roziy tomonidan birinchi marta o'zbek tiliga tarjima qilingan. 1948-yil: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi ilmiy tadqiqotchilari, jumladan Fitrat va boshqa olimlar, Boburnomani zamonaviy o'zbek tiliga tarjima qilishdi. Bu tarjima ilmiy va adabiy jihatdan yuqori baholangan.

"Boburnoma" birinchi navbatda tarixiy manba sifatida qimmatli bo'lsa-da, uning adabiy va ilmiy ahamiyati ham katta. Bu asar Boburning samimiyati, sof va sodda uslubda yozilgani bilan ajralib turadi. U Sharq va G'arb tarixchilari tomonidan tan olingan va ko'plab tillarga, jumladan ingliz, rus, fransuz, fors va boshqa tillarga tarjima qilingan.

"Boburnoma" O'rta Osiyo, Hindiston va boshqa hududlarning tarixini o'rganishda asosiy manba hisoblanadi. Shuningdek, Boburning shaxsiy fazilatlarini va temuriylar sulolasining o'rni haqida chuqur tasavvur beradi.

Xulosa. Zahiriddin Muhammad Bobur o'zining qisqa, ammo sermazmun hayoti davomida nafaqat buyuk davlat arbobi va sarkarda, balki ulkan adib, shoir va ilm-fan homiysi sifatida tarixda o'chmas iz qoldirgan. U qoldirgan madaniy va ilmiy meros butun dunyo madaniyati uchun qimmatli hisoblanadi va bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Boburning asarlari nafaqat tarixiy voqealarni aks ettiradi, balki ularda insonning ichki dunyosi, tuyg'ulari va kechinmalari ham yuksak badiiy darajada ifodalangan.

Boburning mashhur asari “Boburnoma” dunyo adabiyotida o‘ziga xos o‘rin tutadi. Bu asar uning shaxsiy hayoti, siyosiy faoliyati, o‘z davri voqealari va madaniyatini keng qamrovda yoritib beradi. Unda geografik, madaniy va ijtimoiy voqealar batafsil tasvirlangan bo‘lib, Bobur o‘z davrining chinakam tarixchisi va yozuvchisi sifatida namoyon bo‘ladi. "Boburnoma"ning o‘ziga xosligi shundaki, unda shaxsiy kechinmalar, samimiyat va badiiy ifoda birlashgan. Asar nafaqat tarixiy manba, balki san‘atning o‘ziga xos durdonasi hamdir.

Bobur o‘z she‘riyati bilan ham turkiy adabiyot rivojiga ulkan hissa qo‘shgan. Uning g‘azallari, ruboiylari va boshqa she‘riy janrlardagi asarlari inson tuyg‘ularini, hayotning o‘tkinchiligini va tabiat go‘zalligini o‘zida aks ettiradi. Bobur she‘riyatida sevgi, sog‘inch, vatanparvarlik va falsafiy mushohadalar chuqur mahorat bilan ifodalangan. Shoirlik bilan birga, u o‘z davrining bilimdon botanigi, geografik tadqiqotchisi va kuzatuvchi olimi sifatida ham e‘tiborga molikdir. Boburning Hindiston tabiati, o‘simliklari va hayvonot dunyosi haqida yozib qoldirgan ma‘lumotlari o‘z zamonasida noyob ilmiy manba bo‘lib xizmat qilgan. U Hindistonning boyliklarini sevgi va hurmat bilan tasvirlab, o‘z vataniga bo‘lgan sog‘inch va mehrni ham unutmagan.

Bobur hayoti davomida nafaqat o‘z zamonasiga, balki kelajak avlodlarga ham ulkan meros qoldirdi. Uning adabiy va ilmiy ishlari nafaqat o‘zbek xalqining, balki butun insoniyatning bebaho mulkiga aylandi. Bugungi kunda Boburning hayoti va ijodini o‘rganish orqali biz o‘z tariximiz, madaniyatimiz va adabiyotimizni chuqurroq anglaymiz, insoniyatning umumbashariy merosini qadrlashni o‘rganamiz. Boburning o‘lmas merosi bizni o‘zligimizni anglashga va ilm-fanga bo‘lgan muhabbatni oshirishga undaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Karimov A. Zahiriddin Muhammad Bobur va uning asarlari. 2020.
2. “Boburnoma” asari
3. www.wikipedia.org
4. www.history.com
5. www.islomiyat.uz
6. www.marifat.uz
7. <https://tafakkur.net/zahiriddin-muhammad-bobur.haqida>